

пісьменстве. У паэме “Мачыха” Адэлі з Устроні, вершах “Сірацінка”, “Сіраціна слёзкі лье...” Цёткі, творах “Песня сіроткі”, “Над калыскай”, “Сірочая доля” Янкі Купалы характарыстыка сіраты ў асноўным супадае з традыцыйнымі народнымі ўяўленнямі аб сірочай долі. У творах гучыць матыў несправядлівасці злой мачахі, якая крыўдзіць сірату, не жадае дапамагчы ёй у яе патрэбах і спадзяваннях, мадэлююцца невясёлыя перспектывыныя жыццёвыя шляхі дзіцяці. Спектр прыёмаў і сродкаў фальклорнай стылізацыі, што сведчылі пра рамантычную скіраванасць гэтых твораў, даволі шырокі: 1) прыём псіхалагічнага паралелізму, які структурна арганізоўвае тэкст і абумоўлівае яго алегарычнасць; 2) адухаўленне прыродных стыхій, што спрыяе больш эмацыйнаму выяўленню патрыятычнай ідэі твора; 3) шчодрое ўжыванне зваротаў і памяншальна-ласкавых формаў слоў, што ўзмацняе экспрэсіўнае ўздзеянне твора; 4) інтэрпрэтацыя народна-песеннага матыву сіраты і злой мачахі, якая надае творам асаблівую псіхалагічную глыбіню, ўзмацняе як псіхалагічны, так і алегарычны план.

Другая плынь рамантычнага кірунку вобраз сіраты ўзвялічвае да сімвала ўсёй Беларусі на падставе падабенства іх лёсаў або сімвала беларускага народа, з’яўляецца адлюстраваннем яго менталітэту, нацыянальнай адметнасці і ідэнтычнасці. Менавіта такую рэалізацыю набывае вобраз сіраты ў творах “Жыццё Сіраты”, апавяданні “Плчка” з кнігі “Шляхціц Завальня, або Беларусь у фантастычных апавяданнях” Я. Баршчэўскага, вершах “Адгукніся, душа!...”, “Новы год”, “Ужо днее”, паэме “На Дзяды” Янкі Купалы. У гэтых творах ідэал Радзімы-маці выяўляецца не столькі ва ўспрыняцці роднай зямлі ў якасці месца з’яўлення на свет або як зямлі-карміцелькі, колькі праз адчуванне святасці роднай старонкі, адказнасці перад зямлёй, на якой жылі продкі. Для раскрыцця гэтай ідэі пісьменнікі выкарыстоўваюць алегорыю, персаніфікацыю, матыў пакінутасці маці-сіраты сваімі дзецьмі.

Такім чынам, у беларускай рамантычнай літаратуры XIX – пачатку XX стагоддзя выразна вылучаюцца дзве плыні: першая арыентуецца на фальклорную традыцыю ва ўвасабленні вобраза сіраты, другая ўзвялічвае яго да сімвала Беларусі.

А. А. Визуро

*Науч. рук. Е. Л. Хазанова,
канд. филол. наук, доцент*

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПОСЛОВИЦ И ПОГОВОРК В ПРОЦЕССЕ ПРЕПОДАВАНИЯ РУССКОГО ЯЗЫКА

Пословицы и поговорки относятся к малым фольклорным жанрам и являются наиболее используемыми в ежедневной речи фольклорными единицами. Употребление паремий показывает богатство и разнообразие речевого запаса человека, свидетельствует о выразительности его речи и умении выражаться эмоционально и образно. В огромном разнообразии русских паремий можно найти выражения, которые могут быть использованы как фактический материал при изучении русского языка.

Целесообразно обратить внимание на фольклорные устойчивые выражения во время преподавания такого раздела русского языка, как лексика. Например, при изучении устарелой лексики можно предложить объяснить лексическое значение устаревших лексем и напомнить обучающимся о пословицах: «*Семи пядей во лбу*» [1, с. 276]; «*Не худо, что просфира в полпуда*» [1, с. 481]; «*От слова до дела целая верста*» [1, с. 483]. Интерес у обучающихся вызывает подбор синонимов к устаревшим лексическим единицам. Данное задание можно предложить на материале пословиц: «*Птицы не сеют, ни орут, а сыты живут*» [1, с. 263]; «*Сам не много рассуждай, а во всем на Бога уповай!*» [1, с. 273]; «*Язык – враг, прежде ума глаголет*» [1, с. 346]; «*Тула зипун сдула*» [1, с. 301].

Также для рассмотрения процесса архаизации некоторых лексем возможно обратиться к определению лексического значения слов, которые являются семантическими

архаизмами. Такие лексемы исторически сохраняются в составе пословиц и поговорок с устаревшим лексическим значением, а в современном русском языке они приобрели другую семантику. Для выполнения данного задания предлагаются паремии: «*Лучше есть смерть паче живота горька*» [1, с. 403]; «*Доля есть, да воли нет*» [1, с. 109].

Таким образом, обращение к текстам пословиц и поговорок в процессе преподавания русского языка будет повышать интерес к изучению языка, способствовать увеличению словарного запаса обучающихся, улучшать навыки культуры речи, а также повысит интерес к изучению лингвистических дисциплин.

Літаратура

1 Снегирев, И. М. Русские народные пословицы и притчи / И. М. Снегирев ; отв. ред. О. А. Платонов. – Москва : Институт русской цивилизации, 2014. – 528 с.

А. С. Дзядко́ва

Навуk. кiр. **А. А. Станкевіч**,

д-р філал. навук, прафесар

РЫТАРЫЧНЫЯ ФІГУРЫ Ў ПАЭЗІІ НІЛА ГІЛЕВІЧА

Рытарычныя фігуры з’яўляюцца адным з актыўных сродкаў стварэння слоўнай вобразнасці ў паэтычным дыскурсе. *Рытарычны вокліч* – сцвярджэнне пэўнага паняцця ў эмацыянальнай форме [1, с. 149], пры дапамозе якога аўтар дэманструе пачуцці: здзіўленне, захапленне, радасць, адабрэнне, крыўду і іншыя. Рытарычны вокліч у вершах Н. Гілевіча часта выражае аўтарскае здзіўленне: “*Во, дзівакі! Ой, дзівакі! // Ну проста смех, ды і годзе!*” [2, с. 44]; адносіны да пэўных з’яў ці падзей: “*Якое паскудства, якая брыда! // Каб нават на дне акіяну // І ўсюды на свеце прапала вада – // Брыду гэту ніць я не стану!*” [2, с. 26]; захапленне якой-небудзь асобай або прадметам: “*А й прыгажуня ж гэта Мінка! // Як ёй да твару ленты, блузка!..*” [3, с. 189].

Рытарычны зварот – заклік, словы, з якімі гаворачы звяртаецца да асоб ці прадметаў (прысутных і адсутных) і якія не патрабуюць непасрэднага водгуку [1, с. 149]. Рытарычны зварот у вершах Н. Гілевіча выяўляе аўтарскае стаўленне да прадмета ці асобы: “*Родны край Беларусі, // Ты мне любы да болю!*” [3, с. 32]; “*Паклон табе, родная, нізкі ад сына!*” [3, с. 45]. *Рытарычнае пытанне* – пыталны сказ са сцвярдзальным зместам, які не патрабуе адказу [1, с. 150]. Пры дапамозе рытарычных пытанняў аўтар выяўляе здагадку аб пэўных падзеях: “*Часта думаю: // Што, каб не матчына песня? // Чым бы дыхаў? // На холодзе чым саграваўся б?*” [3, с. 215]; падкрэсліваць патрэбную думку: “*Калі ж, калі, вялікі род людскі, // Ты станеш жыць без войнаў і забойстваў?*” [3, с. 229].

Такім чынам, рытарычныя фігуры ў вершах Ніла Гілевіча з’яўляюцца дзейным сродкам стварэння экспрэсіўнасці яго паэтычнага маўлення.

Літаратура

1 Станкевіч, А. А. Лінгвістычны аналіз тэксту : вучэбны дапаможнік / А. А. Станкевіч; М-ва адукацыі Рэспублікі Беларусь, Гомельскі дзярж. ун-т імя Францыска Скарыны. – Гомель : ГДУ імя Ф. Скарыны, 2018. – 198 с.

2 Гілевіч, Н. Збор твораў: у 6 т. / Н. Гілевіч. – Мінск : Маст. літ., 1996–2006. – Т. 4 : Сатыра і гумар 1948–2003. – 2003. – 334 с.

3 Гілевіч, Н. Выбраныя творы: у 2 т. / Н. Гілевіч. – Мінск : Маст. літ., 1991. – Т. 1 : Вершы, паэмы, п’есы. – 478 с.